

PRISIMINIMAI APIE KLAIPĖDĄ: PIRMIEJI ĮSPŪDŽIAI

Atvykau į Klaipėdą dirbti ir gyventi jau prieš 33 metus, pagal paskyrimą. Baigiant Vilniaus universiteto istorijos fakultetą, dar laukė 2,5 mėnesio privaloma karinė stovykla. Daugumą tais metais pabaigusių aukštąsias mokyklas Lietuvos vyrų buvo surenkama Pabradės poligone. Ten gyvenome didelėse palapinėse lauko sąlygomis, sportavome, žygiavome, ruošėmės ir laikėme nelengvus egzaminus. Kartais gaudavome šaudyti iš AKM-47 ir Makarovo pistoletų. Po vieną kartą leido iššauti iš RPG-5 granatsvaiddžio. Kad pateisintume moto-šaulių vardą, buvome mokomi vairuoti šarvuotį BTR: kiekvienam teko pačiam vairuoti apie 30 km, bet tai buvo smagu – važiuoti be kelių per poligono laukymes. Tuo metu dar tęsėsi skausmingas karas Afganistane, todėl Pabradės apylinkėse buvo šviežiai supilti smėlio ir žvyro kalneliai. Pastebėjome ir sovietinei kariuomenei būdingus gyvenimo kasdienybės ženklus – kursantų sąskaita buvo taupomas kuras, šoviniai, maisto racionas. Tai yra užrašydavo, kad sunaudota ar pravažiuota daugiau, nei iš tikro. Matėme karininkus, perpilančius benzina iš karinių į asmenines mašinas; stebėjome parodomąjį stovyklos virėjų teismą už mėsos konservų vogimą, slėpimą pamiškėje ir realizavimą už stovyklos ribų. Kursantų rikiuotei buvo parodytas visas maišas taip nugvelbtų troškintų konservų dėžučių. Bet kokia mėsa TSRS buvo deficitas. Nežinau, kokios bausmės sulaukė tie dalinio virėjai, rusų ar kazachų kareivėliai. Tiesa, keletą kursantų už dezertyravimą iš stovyklos ar vienos dienos neatvykimą, nedavus aukštojo mokslo baigimo diplomo, už bausmę išsiuntė į reguliariąją kariuomenę eiliniai, o gal ir į Afganistano mėsmale. Apie tą žiaurią bausmę pranešė visai Pabradės stovyklos rikiuotei. Buvo gaila šitų vaikinių.

Tą vasarą Kaune vyko mano pusbrolio vestuvės, bet leidimo išvykti į jas savaitgaliui man nedavė. Stovyklos vadas karininkas, matydamas iškvietimo telegramą, tepasakė: „Gde svadba – tam pjanka, gde pjanka – tam draka“. Jokių išvykimų, nebent į laidotuves. Taigi, studijos ir diplominio darbo gynimas baigėsi birželį, bet aukštojo mokslo diplomus gavome rugsėjį. Tada laukė vienas mėnuo atostogų ir atvykimas į darbo vietą.

Klaipėda nustebino stipriu rudeniniu vėju ir gaiviu, drėgnesniu nei kitur oru. Tai krito į akis įpratusiam prie rytų Lietuvos ir Vilniaus mikroklimato. Netrukus įsitikinau, kad oro sąlygos Klaipėdoje labiau primena jūrinį Švedijos ar Danijos klimatą, negu Aukštaitijos: minkšta žiema, vėluojantis pavasaris, ilgesnis, nors vėjuotas ruduo.

Ėjo Andropovo, Černenkos laikai. Klaipėda tebebuvo pusiau uždaras miestas. Nebuvo spausdinami net miesto žemėlapiai. Šalia Klaipėdos buvo dar labiau saugomi ir užslaptinti Liepojos, Ventspilio ir Kaliningrado miestai. Žinia, nuo jų iki Švedijos tebuvo 200 km, o neutralūs tarptautiniai

vandenys – dar arčiau. Klaipėdoje matydavome vieną kitą užsienio jūrininką. Tačiau jau buvome įpratę ir mūsų nestebino, kad vakarais traktoriais būdavo suariama visa ilga Lietuvos paplūdimio juosta, o su aušra pasienio kareiviai ją atidžiai apžiūrėdavo. Sutemus likti pajūryje buvo draudžiama, kaip ir naudoti įmantresnes plaukimo priemones maudymsi metu. Visgi sklido kalbos, jog kažkas kažkur sugebėjo pabėgti pro tarybinio rojaus užtvaras. Kažkas bandydavo ir „pajuokauti“ – specialiai imituoti suartos juostos pažeidimą, paliekant atbulines pėdas. Tai buvo pavojinga.

Užsienio turistams miestas buvo uždaras. Gorbačiovo pertvarkos pabaigoje, berods, 1989 m., Klaipėdon imta įleisti užsienio turistus, ilgai ligi tol vadintus revanšistais ar imperialistais.

1980–1989 m. Klaipėdoje lietuviai sudarė apie 63 procentus gyventojų, bet, atvykus po studijų Vilniuje, tai nestebino. Kaip ir sovietiniai gatvių pavadinimai – Pergalės, Penkmečio, Nachimovo, Popovo, Bielinskio, Gorkio, Lenino aikštė ir gatvė... Istorinė Turgaus g. kažkodėl vadinosi P. Cvirkos vardu. Ant dažno pastato kabėjo propagandiniai-agitaciniai plakatai dviem kalbomis. Kadangi Pabaltijo respublikos visgi buvo TSRS veidrodis, langas į Europą ir pasaulį, žmonių gerovei pas mus buvo skiriamas palyginti nemažas dėmesys. Vienas kitą sekė geri kultūrinio gyvenimo įvykiai: daugėjo aukštųjų mokyklų, apie 1978 m. restauruota konservatorijos koncertų salė – aula, žmonės traukė Lietuvoje pagarsėjęs Klaipėdos konservatorijos studentų teatras, stambių įmonių saviveikla – dramos būreliai ir chorai. Jautėsi miesto valdžios dėmesys ne tik ekonomikos, bet ir kultūros vystymui. Imponavo, kad Klaipėda tęsia statybas iš raudonų plytų ir nebijo prisiminti, atsigręžti į vokiškas krašto tradicijas. Garsėjo geri muziejai, eksperimentai įmonėse. Daug pagyrimų sulaukdavo savitarna ir prekių konteineriai, padaryti Vakarų šalių pavyzdžiu. Nuo 1981 m. mėsos įpakavimui pradėta naudoti, kaip naujieną, vakuuminius plastmasės paketėlius, kokius turime ir dabar. Klaipėdos prekybai tuomet vadovavo žmogus skambia Arkadijaus Lichtenštaino pavarde. Retkarčiais, penkis kartus metuose, būdavo atvežama net apelsinų. Bananų Klaipėdoje nematydavau, pirmą sykį gyvenime jų paragavau būdamas Maskvoje. Atsimenu lėktuvų ir bilietų iš Palangos aerouosto kainas 1984–1990 m.: 26 rub. į Maskvą, 21 rub. į Leningradą. Autobuso ar traukinio bilietas iš Klaipėdos į Vilnių kainavo 6-8 rub. 1987 m. rudenį buvo nutiestas puikus greitkelis iš Klaipėdos į Kauną. Stebino kas 5 km pakelėje įrengti pagalbos telefonai.

Bėgant metams, ateities skaitytoją gali sudominti anuometinių kainų palyginimas: mokytojo atlyginimas siekė 130-180 rub. po mokesčių. Gera, maksimali pensija – 120-130 rublių. Apelsinų kaina 1.60 rub. už kg (jau rašiau, kad jų būdavo nepaprastai retai), pieno ar kefyro litras kainavo 26 kap., o liesesnio pieno – 22 kap., 200 g varškės 11-20 kap., ledai 10-28 kap., duona (populiarioji „Palanga“, „Klaipėda“) – 28-34 kap. Mėsos kg kainavo 1.80-2 rub., rūkyta dešra („Krokuvos“, „Servalatas“) kainuodavo 3.60-4.20 rub. už kg, bet būdavo tikrai sunkiai gaunama, t.y. iki 1980 m. jas matydavome dažniau, negu 1980–1993 m. Padėtį gelbėjo dažnai prekystaliuose regimi

Priekulės varškės sūriai, Kintų marių pakrantėje užaugintos antys, atitinkamai 1 ir 2 rub. už kg. Kompleksiniai pietūs gausiose miesto valgyklose kainuodavo 70-90 kap., o kavinėse 1.10-1.50 rub., iš to skaičiaus karštas patiekalas – 30-50 kap. Tortai kainavo 3-5 rub., šokoladai 100 g – 0.80-1.12 rub. Tiesa, kainavo ir apie 1986 m. pasirodę paprastai plastmasiniai maišeliai: už juos pardavėja kasoje imdavo po 5 ir 7 kap. Spalvingi didesnieji maišeliai-paketai buvo retenybė, juos tada parsiveždavo iš užsienio ir nešiodavo pasididžiuodami. Žiemą vitaminais aprūpindavo savo sodo uogienės ir lenkiški bei vengriški obuoliai, kurių kg kainavo 1.20 rub. Žmonės piktinosi, kodėl nėra pirkti lietuviškų obuolių?! Citrinų, mandarinų, vynuogių ir arbūzų sezono metu būdavo. Daržovėmis, pievagrybiais, cikorinėmis salotomis aprūpindavo Tauralaukio tarybinis ūkis.

Kažkas ypatingo buvo 1984 m. duris atvėrusi „Būrų užeiga“ – svetinga lietuviškų patiekalų savitarnos valgykla Kepėjų gatvėje. Jos bulvinius blynus su padažais, bulvių ir varškės apkepus, manau, su dideliu malonumu prisimena visi šių eilučių skaitytojai. Po metų buvo atidaryta panašiu principu veikusi kavinė „Vėtrungės“ viešbutyje. Įėjimas valgyti kainavo atitinkamai 1,5 ir 3 rub. (1985–1989 m. kainomis). „Būrų užeiga“ gyvavo iki 1995 m.

Itin pigus buvo važiavimas miesto transportu – vos 4 kap., o keltas į Smiltynę – 10 kap. Autobusai iš Klaipėdos į Palangą vežė už 40 kap. Pašto ženkliukas laiškui kainavo 4 kap., o siunčiant į socialistinio bloko užsienio šalis – 6 kap.; oro paštu į tolimą užsienį – 16 kap. Iki 1991 m. mieste stovėjo melsvi, vėliau pilki šalto gazuoto vandens automatai. Vandens stiklinė kainavo 1-3 kap. Buvo įdomus pats procesas – nusiplauti stiklinę, pasirinkti ir įmesti monetą... Skambutis iš telefono būdelės kainavo 2 kap. Iki 1978 m. turgavietėje Kulių vartų aikštėje būdavo ir alaus automatai.

Labai pigi buvo spauda: laikraštis – tik 2 ar 3 kap., žurnalai – 25-50 kap., o knygos nuo 1 iki 2 rub. Spauda, kaip propagandos ir valstybinio auklėjimo priemonė, buvo, be abejo, dotuojama. Nors leidiniai ėjo dideliais tiražais, tačiau reikiamą knygą reikėdavo tiesiog „medžioti“, ne vieną savaitę užsukant į keletą knygynų. Gerų knygų šių eilučių autoriui pavyko nusipirkti lankantis Salantuose, Rietave.

Tuo metu miestas energingai statėsi, plėsdamasis į pietinę pusę. 1983 m. miesto pabaiga sutapo su dabartine Smiltelės gatve. Atsimenu, perėjau per ją – dar neasfaltuotą vieškelį, su kai kur pakelėje tebeaugančiais uosiais ir užsilikusiomis dviem raudonstogėm, jau griauti pasmerktom sodybot dešinėje (pietinėje) gatvės pusėje. Iš kairės tuo tarpu diena po dienos vyko dabartinių Žardės, Reikjaviko, Simonaitytės gatvių daugiabučių statyba. Butus visur lengviau gaudavo atvykusieji dirbti į visasąjunginio pavaldumo įmones, kurių Klaipėdoje būta daug. Nemažų privilegijų turėjo karo veteranų šeimos.

Imponavo tik ką 1984 m. pastatytas naujas Klaipėdos kultūrinio gyvenimo centras – mikrorajonų gyventojams patogiai pasiekiami Žvejų kultūros rūmai – didžiausia salė mieste. 1979 m. ėmė veikti lengvosios atletikos maniežas su sauna, 1985 m. – dviračių trekas, vasaros koncertų estrada.

Kažkas nuostabaus buvo 1979 m. atidarytas Jūrų muziejus-akvariumas: tolokai nuo miesto centro, bet visad, ypač vasarą, kupinas lankytojų. Jis buvo geriausias tuometinėje TSRS. Eilėje prie kasų vasarą reikėdavo laukti net valandą. Bet žmonės buvo ne tokie reiklūs ir prie eilių bei deficitų papratę...

Džiaugėmės ir didžiavomės Skulptūrų parku. Kasmet vasaros pabaigoje, po 2-4 savaites Smiltynės simpoziumuose vykusių darbų, būdavo atidengiamos 7-12 naujų skulptūrų – mūsų amžininkų menininkų kūrybinių ieškojimų rezultatas. Skulptūrų buvo jau virš šimto, viena už kitą įdomesnės, laisvai interpretuojamos, griaunančios socialinio realizmo standartus. Dalyvaudavo ir kitų kraštų skulptoriai. Galvojome, o kas bus dar po dešimties metų, kur ir kaip bus su parko tęsiniu? Juk šio žanro darbai negali stovėti vienas arti kito, ir 200 skulptūrų parke jau trukdys viena kitos suvokimui. 1983–1984 m. kaip pro miglą pamenu, kad parke buvo likę ir vokiečių kapinių paminklų, deja, jų nenufotografavau.

Garsėjo miesto teatro aktoriai, Liaudies opera, Konservatorija, sportininkai, statybos pramonė. Vakarų laivų remonto įmonė buvo didžiausia sovietiniame Pabaltijyje.

Žiūrovus kvietė 6 kino teatrai: didžiausias jų – „Vaidila“. Bilietai kainavo nuo 10 iki 50 kap. Reti filmai buvo rodomi nedidukame „Jūratės“ kino teatre.

Palyginus neblogai vyko senamiesčio restauravimas. Darbai buvo spartinami, kad ir nepilnai atlikus architektūrinius-istorinius tyrimus, ieškant pigiausių variantų, tačiau kasmet restauruotų taisyklingų gatvelių kvartalai vis stūmėsi link turgaus ir vadinamojo Fridricho priemiesčio, ir jau buvo nuspėjama darbų pabaiga.

Religinis gyvenimas buvo suvaržytas. Mieste veikė, berods, tik viena nedidukė Kristaus Karaliaus bažnyčia. Puse lūpų būdavo pakalbama apie Dievo Motinos bažnyčią, kuri, nors 1960 m. pastatyta tikinčiųjų lėšomis, bet buvo valdžios nusavinta, apgriauta ir paversta filharmonija ir švenčių sale, o jos statybos organizatoriai buvo apkaltinti dokumentų klastojimu, išsikvojimais ir nuteisti. Pagal sovietinę tvarką visi dirbantieji, taip pat studentai, buvo profsajungų nariai. Norintieji padaryti karjerą, turėjo stoti į vienintelę veikusią komunistų partiją.